

Από τα *Θρακικά* τ. 25 (1956) σσ. 149-158

Άρθρο του Γεώργιου Μαμέλη για την ιδιαίτερη πατρίδα του, το Ξαμίλι ή Εξαμίλιον, ένα μικρό ελληνικό χωριό της Ανατολικής Θράκης / Ευρωπαϊκής Τουρκίας.

Ψηφιοποίηση, επεξεργασία, προσθήκες, χαρτογραφικό υλικό: Αρχείο Πανοράματος (<http://www.apan.gr>) Απρίλιος 2014

Σημειώνουμε και εδώ ότι το Ξαμίλι αποτελούσε έναν εντελώς ιδιαίτερο τόπο, λόγω της θέσης του στην κορυφή της Θρακικής Χερσονήσου / Χερσονήσου της Καλλιπόλεως (τουρκικά Gelibolu Yarımadası) η οποία επιμηκύνει τη γη της Θράκης –με άλλα λόγια την ευρωπαϊκή ήπειρο– βαθιά μέσα στο Αιγαίο και διαμορφώνει με την αντικρινή ασιατική στεριά το Στενό του Ελλήσποντου / Δαρδανέλλια (τ. Çanakkale Boğazi), χωρίζοντας έτσι το Αιγαίο από τη Θάλασσα του Μαρμαρά (αρχαία Προποντίδα).

Όντας στην κορυφή της Χερσονήσου, και μάλιστα στη μέση περίπου της απόστασης από τις δυο θάλασσες, το Αιγαίο και τον Μαρμαρά, το Ξαμίλι κατείχε ένα από τα στρατηγικότερα σημεία της στρατηγικά τοποθετημένης Θρακικής Χερσονήσου. Τον 6ο π.Χ. αι., σε μία από τις πρώτες αποικιοκρατικές τους επιχειρήσεις, οι Αθηναίοι κατέλαβαν την Χερσόνησο –όπου υπήρχαν ήδη ελληνικές αποικίες–, ώστε να ελέγχουν τον Ελλήσποντο, δηλαδή τη θαλάσσια οδό από το Αιγαίο στην Προποντίδα και τον Εύξεινο Πόντο / Μαύρη Θάλασσα. Τότε έχτισαν το πρώτο τείχος (στο ύψος περίπου του Ξαμιλιού), για να αποκλείσουν την κάθοδο των Θρακών προς την Χερσόνησο.

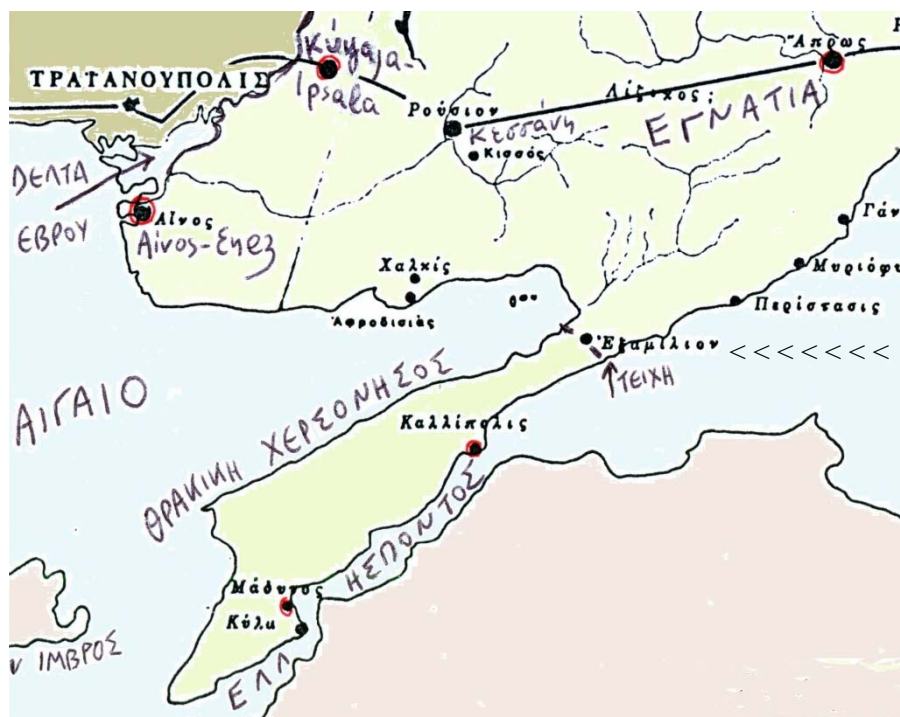
Αιώνες αργότερα, ο βασιλιάς Λυσιμάχος, ένας από τους ισχυρότερους διαδόχους του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ίδρυσε στο ίδιο εκείνο σημείο την ευρωπαϊκή πρωτεύουσα του Βασιλείου του, την οποία ονόμασε Λυσιμάχεια – ενώ η ασιατική του πρωτεύουσα ήταν η Έφεσος, το μεγάλο λιμάνι στη μικρασιατική Ιωνία. Η Λυσιμάχεια καταστράφηκε, αλλά η Χερσόνησος δεν έχασε ποτέ την τεράστια στρατηγική της σημασία.

Ο Προκόπιος, αυτός ο σπουδαίος μηχανικός της εποχής του Ιουστινιανού Α΄, που μεταξύ άλλων μας άφησε το *Περί Κτισμάτων* έργο του, περιγράφει με πολλές τεχνικές λεπτομέρειες τον τρόπο με τον οποίο ξαναχτίστηκε το τείχος με το οποίο προσπάθησαν οι Βυζαντινοί να φράξουν την είσοδο της Χερσονήσου, τον 6ο αι., για να εμποδίσουν την κάθοδο των διαφόρων Βαρβάρων, κυρίως των Σλάβων, και το πέρασμά τους από την Ευρώπη στην Ασία. Το ιουστινιάνειο Εξαμίλιον, αντίστοιχο με το Ξαμίλι στον ισθμό της Κορίνθου, ήταν ένα από τα μεγάλα οχυρωματικά έργα του οικοδόμου αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α΄. Είχε ακόμα και πύργους μέσα στις δυο θάλασσες, το Αιγαίο και την Προποντίδα / Μαρμαρά, ώστε να εξασφαλίσει πλήρως την αποτρεπτική λειτουργία του τείχους. Σε άλλη περίπτωση, όποιος ήθελε να το προσπεράσει, θα μπορούσε να το παρακάμψει μπαίνοντας στη θάλασσα και περνώντας από τα πλάγια. Ίσως τότε, οι εργάτες που δούλεψαν για την ανέγερση του τείχους να ίδρυσαν και τον οικισμό, τον οποίο ονόμασαν Εξαμίλιον – Ξαμίλι. Άλλωστε, δίπλα σε ένα τέτοιο έργο πάντα χρειάζεται μία ομάδα κτιστάδων που θα φροντίζει για τη συντήρησή του. Αυτό είναι μόνο μία υπόθεση, βέβαια.

Για την χρησιμότητα του τείχους δεν έχουμε πληροφορίες από νεότερες βυζαντινές πηγές. Ούτε εμπόδισε την προέλαση των Οθωμανών Τούρκων προς τα ενδότερα της Θράκης μετά την κατάληψη της Καλλιπόλεως (Gelibolu) το 1354. Αλλά κατάλοιπά του διασώθηκαν έως τις αρχές του περασμένου αιώνα. Στην διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων, έφτασαν έως εδώ οι βουλγαρικές δυνάμεις που κατέλαβαν για μερικούς μήνες την περιοχή δίχως να προχωρήσουν στη Θρακική Χερσόνησο. Από εκεί και πέρα, από το 1913 ως το 1922, τις περιπέτειες του χωριού τις αφηγείται ο Μαμέλης. Χάρη στην δική του καταγραφή, έχουμε πολλά στοιχεία για τη ζωή του χωριού στα Ύστερα Οθωμανικά χρόνια.

Μετά τον Πρώτο Διωγμό, 1914-1918, την καταστροφή του Ξαμιλιού και την υποχρεωτική φυγή του ελληνικού πληθυσμού το φθινόπωρο του 1922, το ρημαγμένο χωριό

ονομάστηκε Ortaköy, αλλά δεν θα το βρείτε στους σύγχρονους χάρτες. Η θέση του είναι κοντά στο χωριό Kanakköy. Η περιοχή υπάγεται διοικητικά στην Επαρχία Καλλιπόλεως / Gelibolu ilçesi του Νομού Δαρδανελίων / Çanakkale ili, ο οποίος εκτείνεται από την ασιατική στην ευρωπαϊκή πλευρά του Ελλήσποντου.

Σκαρίφημα Ανατολικής Θράκης με βυζαντινές θέσεις από το: Παπαζώτος, Ανίχνευση Αν. Θράκης (1989)
 Προσθήκες χρφ και χρώματα MK, 1990

Εξαμίλιον

Τμήμα του παραπάνω χάρτη

ΤΟ ΞΑΜΙΛΙ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω περισπούδαστον μελέτην τοῦ ἐκ Θράκης διακεκριμένου καὶ ἀρίστου φιλολόγου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κ. Γεωργίου Μαμέλη. Ἡ μελέτη αὕτη διακρίνεται διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν ὠραίαν καὶ ἀβίαστον ἀφηγηματικότητά της. Ὁ κ. Μαμέλης, καταγόμενος ἀπὸ τὸ ἐλληνικώτατον καὶ ἱστορικὸν Ξαμίλι, εἶναι εἰς θέσιν νὰ δώσῃ μίαν ζωντανὴν εἰκόνα διὰ τὴν Θρακικὴν ταύτην κωμόπολιν, ἣτις διεκρίνετο μεταξὺ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, διὰ τὸ ἀκμαιότατον φρόνημα τῶν κατοίκων της, τὰ ὠραῖα ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις των, ἀπετέλει δὲ μὲ τὸν ἀμιγῆ ἐλληνικὸν πληθυσμὸν της, τὸ ἀγλαῖσμα τῶν Θρακικῶν χωρίων.

Τὰ «Θρακικὰ» αἰσθάνονται ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν διὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς περιγραφῆς ταύτης, συγχαίρουσιν δὲ τὸν φιλόπονον Καθηγητὴν διὰ τὴν ἐπιμελημένην ἐργασίαν του, ἣτις, εὐχονται, νὰ εὔρῃ μιμητὰς καὶ μεταξὺ ἄλλων διανοουμένων, ἀπὸ τὰς διαφόρους περιοχὰς τῶν τεσσάρων Νομῶν τῆς Ἀνατ. Θράκης, συμπατριωτῶν μας :

1. Τὸ Ξαμίλι ἢ Ἐξαμίλιον, ὅπως τὸ ἔγραφαν καὶ τὸ ἔλεγαν οἱ λόγιοι κί' ὅσοι ἤθελαν νὰ τοὺς μιμηθοῦν, ἦταν ἓνα χωριὸ τῆς Χερσονήσου, ἀκριβῶς στὸ μέσον τοῦ λαιμοῦ, ποὺ τὴν ἐνώνει μὲ τὸν ὑπόλοιπο κορμὸ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἀπεῖχε ἀπὸ τὴν Καλλιπολη τριάντα χιλιόμετρα περίπου κί' ἀπὸ τὴ μιά θάλασσα, τὸν Κόλπο τοῦ Ξηροῦ (τὸν Μέλανα Κόλπο τῶν Ἀρχαίων) πέντε περίπου χιλιόμετρα κί' ἀπὸ τὴν Προποντίδα ἐπίσης πέντε.

2. Ἀπλωνόταν στίς ὑπάρειες ἐνὸς πλαστικώτατου λόφου καὶ στὸ γύρω του πεδινὸ ἔδαφος μὲ τὰ ὄμορφα καὶ περιποιημένα σπιτάκια του, συνήθως δίπατα, δίνοντας τὴν ἐντύπωση μιᾶς εἰκόνας ζωγραφισμένης πάνω σὲ διάφορα ἐπίπεδα. Τὸν λόφον αὐτὸν στεφάνωναν οἱ δύο γραφικώτατοι ἀνεμόμυλοι τῶν Χατζηστρατήδων, τὸ κόκκινο τετράπλευρο καμπαναριὸ καὶ ἡ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐνῶ τὴν πεδινὴν του περίμετρο πλαισίωναν ἄλλοι πέντε ἀνεμόμυλοι μὲ τίς κομψὲς καὶ κατάλευκες 12 φτεροῦγες τους ὁ καθένας, ποὺ διέγραφαν τοὺς ἀτέλειωτους κύκλους τους στὸν ἀέρα, ὅταν ἄλεθαν τὸ σιτάρι

3. Τὸ χωριὸ διέσχιζεν ἓνας μεγάλος δρόμος ποὺ ἄρχιζεν ἀπὸ

τὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, κτισμένη στὴν κορφή σχεδὸν τοῦ λόφου καὶ κατέβαινε μὲ ἑκατὸ περίπου σκαλιὰ καὶ συνεχιζότανε κατηφορικὸς ὡς τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ συνδεόμενος μὲ τὸ δρόμο, ποῦ ὀδηγοῦσε στὰ κοντινὰ χωριὰ τῆς πεδιάδας. Ἦταν κεντρικὸς δρόμος, πάνω στὸν ὁποῖον ἦταν τὰ περισσότερα καταστήματα καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, τὸ «Μεσοχώρι». Ἄλλοι δύο δρόμοι κάθετοί στὸν πρῶτο διέσχιζαν τὸ χωριὸ ἀπὸ Ἀ πρὸς Δ.

Στὸ μέσο περίπου ἦταν μιὰ ἄλλη ἐκκλησίᾳ τοῦ «Παπποῦ» μιὰ μικρὴ βασιλικὴ ὀλίγων τετραγωνικῶν μέτρων, ποῦ εἶχεν ἀφιερωθῆ στὸν Ἄη—Χαράλαμπο. Ἡ εἰκόνα παμπάλαιη, εἰκόνα Βυζαντινὴ, κατὰ τὴν παράδοση, εἶχε βρεθῆ μέσα στὸ χῶμα κοντὰ στὴν παραλία τῆς Προποντίδος ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη, ποῦ ἔγινε στὸ ὄνειρο μιᾶς εὐσεβοῦς χριστιανῆς τοῦ χωριοῦ. Στὴν ἐκκλησίᾳ αὐτὴ κατέφευγαν κι' ἔμεναν, σαράντα μέρες καὶ σαράντα νύχτες, ὅσοι, ἀπελπισμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, ζητοῦσαν νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἰατρειὰ τους ὁ Παπποῦς. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου ἦταν ὅλες ἀσημωμένες ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴ Θεῖα Χάρη, ποῦ τοὺς ἔδιδε τὴν ὑγεία.

4. Ἀλλὰ τὸ ἐπιβλητικώτερο κτίριο ἦταν τὸ Σχολεῖο, τὸ εἶχε χτίσει ἡ ἀγάπη τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν πρὸς τὰ γράμματα. Τὸ περιέβαλεν ἕνας ἀρκετὰ μεγάλος κήπος μὲ δένδρα, ποῦ τὰ περισσότερα ἦταν μουριές. Ἦταν τὸ καμάρι τοῦ χωριοῦ. Γερὰ θεμελιωμένο, μὲ πολλὰ παράθυρα εἶχε μιὰ μόνο μεγάλη αἴθουσα, ποῦ εἶχε στὸ βάθος μιὰν ἔδρα, στὴν ὁποῖαν ἀνέβαινε κανεὶς μὲ ἕξ σκαλοπάτια. Ἐκεῖ ἐπάνω σ' αὐτὴν καθόταν ὁ δάσκαλος καὶ δίδασκε. Τὸ μέρος μπροστὰ στὴν ἔδρα ἦταν ἀνοιχτὸ κι' ἐρχόταν κάθε τάξη κρατώντας στὰ χέρια τὰ βιβλία γιὰ νὰ κάμῃ τὸ μάθημά της καὶ νὰ φύγῃ, δίδοντας τὴ σειρά της σ' ἄλλη. Ἐκεῖ ἦταν στυλωμένος κι' ὁ πίνακας πάνω στὸν τρίποδά του. Τὰ θρανία ἦταν βαλμένα κατὰ μῆκος τῶν τοίχων κι' οἱ μαθηταὶ διάβαζαν μὲ τὴν ἐπίβλεψη «τῶν εὐταξιῶν» περιμένοντας τὴ σειρά τῆς τάξεώς των γιὰ μάθημα. Ἐνα ἦταν τὸ διάλειμμα γύρω ἀπὸ τίς 10 π. μ. Τίς ἄλλες ὥρες μποροῦσε κανεὶς ν' ἄβγῃ ἔξω γιὰ σωματικὴ του ἀνάγκη περνώντας ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ πόρτα τοῦ σχολεῖου, δεξιὰ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς ὁποίας ἦταν κρεμασμένη μιὰ πλάκα ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ τῆς πλάκας ἦταν ἕνα πελώριο + κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἕνα —. Τὸ — σήμαινε, πὼς ἄλλος μαθητὴς «εἶχεν ἐξέλθει» καὶ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ νὰ γυρίσῃ. Μόνο σὰν ἦταν ἡ πλάκα γυρισμένη στὴν πλευρὰ, ποῦ ἦταν τὸ + ἡ ἔξοδος ἦταν ἐλεύθερη. Ἔτοι ρυθμιζόταν αὐτόματα, νὰ ποῦμε, ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ἔξοδος τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διάρκειά τῶν μαθημάτων μὲ τὸ πρωτότυπο (!) αὐτὸ σύστημα.

Στὴν μιὰ πλευρὰ τοῦ τοίχου ἐπάνω ἦταν γραμμένα με ὠραῖα κεφαλαῖα γράμματα «ὃ σὺ μισεῖς ἐτέρῳ μὴ ποιήσης» καὶ στὴν ἀντικρυνὴ πάλι «δράξασθε Παιδείας μὴ ποτε ὀργισθῆ Κύριος».

Στὴν μεγάλη αὐτὴ αἴθουσα συγκεντρωνότανε οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν γιὰ ν' ἀκούσουν τὸ λόγο τοῦ Διευθυντοῦ, τὸ τροπάριον «τοὺς Τρεῖς μεγίστους φωστήρες», ποὺ ἡ εἰκόνα τους ἦταν κρεμασμένη πάνω ἀπὸ τὴν ἔδρα, τὸ ἄσμα «τὴν φαιδρὰν ἑορτὴν τῶν τριῶν—τῆς μεγάλης τριάδος ποιμένων—ἐκτελοῦντες θερμῶς πρὸς Θεὸν—ἀναπέμπομεν δόξαν καὶ αἶνον» καὶ ποιήματα τοῦ Τανταλίδου, τοῦ Καρασουτσα, τοῦ Ραγκαβῆ κ. ἄ.

Ἐκεῖ γινόταν κατὰ τὰ τέλη Μαΐου οἱ ἐξετάσεις δημοσίαι, ὅταν ἐρχόταν δάσκαλοι—σὰν ἐξεταστοὶ ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη—ὁ ἐπίσκοπος ἀπὸ τὴν Κεσσάνη, ὁ Μητροπολίτης Ἱρακλείας ἀπὸ τὴν Ραιδεστό, γιὰτί, ἐνῶ ἐκεῖ κοντὰ ἦταν δύο Μητροπόλεις, Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου καὶ Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως, αὐτὸ τὸ χωριὸ ἀνῆκε σὲ μιὰν ἀπομεμακρυσμένη Μητρόπολη, τῆς Ραιδεστοῦ. Ὁ Ἅγιος Ἱρακλείας δὲν ἤθελε νὰ τὸ ἀφίση φροντίζοντας, ὅπως ἔλεγε, ν' αὐξήσῃ τὸ ποίμνιόν του καὶ ὄχι νὰ τὸ λιγοστέψῃ.

5. Οἱ βρύσες, ποὺ ἦταν μέσα καὶ ἔξω ἀπ' τὸ χωριὸ, ἀποτελοῦσαν σημαντικὰ σημεῖα, με τὰ ὅποια ἦταν συνδεδεμένη ἡ ζωὴ του. Ὁ «Λουτρός», ποὺ ἦταν στὴν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ πρὸς Α κοντὰ σὲ πανύψηλες λεῦκες εἶχε γλυφὸ νερό. Ὁ «Μποζατζῆς» μιὰ ἄλλη βρύση στὴν ὑπώρεια τοῦ λόφου τ' Ἀηλιᾶ εἶχε τὸ καλλίτερο νερό, τὸ πιὸ ἀνάλαφρο καὶ κρῦο. Ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ κι' ἦταν «ὁ τσεσμές», ἡ βρύση, ποὺ πηγαινάν τὰ νεαρά κορίτσια με τίς καινούργιες λαγίνες καὶ τὸ λαγινοπάνι—ἕνα ὑφαντὸ χρωματιστὸ—γιὰ νὰ φέρουν τὸ νερό. Ἦταν μιὰ ἐπίδειξη νοικοκυρωσύνης, λυγεράδας, λεβεντιᾶς, σεμνότητος καὶ χάριτος σὰν ἀραδιαστὰ ἀνέβαιναν τὸν λόφο καὶ ἔπειτα κατηφόριζαν με τίς πολύχρωμες φορεσιές τους.

6. Στους γύρω λόφους ἦταν σπαρμένα παρεκκλήσια τ' Ἀηλιᾶ, τ' Ἀηγιώργη, τοῦ Ἀθανάση σ' ἐπίκαιρες θέσεις, ἀπ' ὅπου ἀγνάντευε κανεὶς τίς δύο θάλασσες, τὰ μακρυνὰ δάση, τὸν κατάσπαρτο κάμπος καὶ τοὺς ἀτελείωτους ἀμπελώνες. Ἐκεῖ γύρω κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου γινότανε κάθε χρόνο πανηγύρια, ὅπου οἱ χοροὶ καὶ οἱ διασκεδάσεις ἀποτελοῦσαν τὴ ψυχαγωγία τῶν χωρικῶν. Πάνω ἀπ' ὅλα ὁμως τρία ἦταν τὰ πανηγύρια, ποὺ συγκέντρωναν τὸν λαὸ ἀπ' ὅλα τὰ κοντινὰ καὶ πολλὰς φορές κι' ἀπὸ τὰ μακρυνὰ χωριά με τίς χρωματιστὰς τσέργιες τῶν ἀμαξιῶν καὶ τὰ τραγούδια καὶ τὰ γέλοια τῶν πανηγυριστᾶδων.

Τ' Ἀθανασιοῦ—στὴ μνήμη Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου— δύο

Μαΐου ἐκεῖ στο «Ἄλάνι» τὸ ἀλῶνι, τὸν ἐπίπεδο χῶρο, ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ γινότανε ὁ ξακουστός σ' ὅλη τὴν νοτιοανατολικὴ Θράκη χορὸς ἢ καλλίτερα οἱ χοροὶ μὲ ὄργανα φερμένα ἀπὸ τὴν Περίσταση, τὰ Γανόχωρα, τὴ Ραιδεστό. Ἀπὸ νωρὶς τ' ἀπόγευμα οἱ νέες στολισμένες μὲ τὰ φανταχτερὰ φουστάνια τῆς γιορτῆς, μὲ τὶς ντοῦμπλες, τοὺς μαχμούντιέδες, τὰ φλουριά καὶ τὶς κεντητὲς ποδιές καὶ οἱ νέοι μὲ τὰ τσόχινά τους ροῦχα, τὰ χρωματιστὰ ζουνάρια καὶ τὰ γυαλιστερὰ παπούτσια μὲ τὴν ἀλυσίδα τοῦ ἀσημένιου ρωλογιοῦ στο λαιμὸ τους καὶ μερικοὶ μὲ τὸ κόκκινο γαρύφαλλο στ' αὐτὶ «γιὰ τὸ ἀσικλήκι» ἄρχιζαν τοὺς χορούς. Μοῦ φαίνεται ὠραιότερο θέαμα δὲν μπορούσε νὰ συνθέσῃ ὁ λαὸς μας καὶ νὰ τὸ προβάλλῃ σὰν μιὰ πλαστικὴ εἰκόνα γεμάτη ζωὴ καὶ νειῶτα καὶ κίνηση. Ξεχώριζαν φυσικὰ ἀνάμεσά τους οἱ καλοὶ χορευτὲς καὶ οἱ καλὲς χορεύτριες, ποὺ συνήθως ἔσερναν τὸ χορὸ καὶ τοὺς καμάρωνεν ὁ κόσμος, ποὺ περιέβαλε τοὺς χορούς, στο ὠρισμένο πάντα τὸ ἴδιο χοροστάσι. Ὡς ἀργὰ τὸ βράδυ συνεχιζόταν τὸ πανηγύρι κι' ἔπειτα οἱ παρέες ξανασυνθέτονταν καὶ κατηφόριζαν ἱκανοποιημένες καὶ λυπημένες μαζί, γιὰ τὴ τελείωσι τὸ γλέντι. Ἀπὸ τὴν ἴδια ὥρα ἄρχιζεν ἡ νοσταλγία καὶ ὁ πόθος νὰ ξανάρθῃ πάλι ἡ μεγάλη στιγμὴ τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, τὸ πανηγύρι.

Ἄλλο πανηγύρι ποὺ ἦταν μαζί καὶ προσκύνημα στὸν Ἁγηράλαμπο, τὸν Παπποῦ, ποὺ ἡ εἰκόνα του, ὅπως εἶπαμε εἶχε βρεθῆ ἀπὸ ἓνα ὄνειρο, γινόταν τὸν Αὐγουστο στὴ θάλασσα. Τ' ἀμάξια—κι' εἶχαν ὄλοι—στολισμένα μὲ τὶς τσέργιες τους, ποὺ ἦταν κιλίμια ἀπλωμένα πάνω σ' ἓνα ξύλινο σκελετὸ σὰν κουβούκλιο, προφύλασσαν τοὺς προσκυνητὲς ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἡ πομπὴ 100 καὶ πλέον ἀμαξιῶν μὲ τὸν πολύχρωμο ὄπλισμό τους ἀποτελοῦσε ἓνα παράξενο καρναβάνι. Κυριαρχοῦσε τὸ γέλοιο, τὸ τραγούδι μὲ τὴ συνοδεία τοῦ τριξίματος τῶν τροχῶν, ποὺ ἐπαναλαμβάνόταν μονότονα καὶ πολλὰς φορὲς στρικκὰ σὰν ὑπόκρουση, ποὺ συνώδευε τὸν θόρυβο. Τὴν ἀκολουθοῦσαν ἢ προηγούνταν ἢ προχωροῦσαν οἱ καβαλλάρηδες μὲ τ' ἄτια ἢ μὲ τοὺς κατανάδες μὲ τὰ στολισμένα χάμουρα, τὸ γιαμτσι, ποὺ ριχνόταν πάνω στο σαμάρι τοῦ ἀλόγου γιὰ νὰ καλύψῃ τὴν ἀσκήμια του, καὶ ἡ δεμένη κόμπος οὐρὰ τοῦ ζώου, ποὺ τὴν ἔδεναν γιὰ νὰ ἀναδεικνύῃ ἴσως τὰ καπούλια του, περνοῦσε ἀπὸ ἓναν ὀλοπράσινο δρόμο ἀνάμεσα ἀπ' τ' ἀμπέλια γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸ χωραφὸδρομο ὡς τὸ μαγικὸ ἀκρογιάλι τῆς Προποντίδας.

Ἐκεῖ ξεπέζευαν τ' ἀμάξια. Ὁ κόσμος πήγαινε νὰ προσκυνήσῃ στ' ἅγιασμα καὶ νὰ κρεμάσουν στὴ γύρω πρασινάδα του λίγες τρίχες ἀπὸ τὰ μαλλιά τους τὰ κορίτσια ἢ κανένα κουρελάκι ἀπὸ τὰ

ροῦχα καὶ νὰ ζητήσουν τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου. Καὶ ἀφοῦ καθόταν στὰ βοῦρλα κι' ἔτρωγαν κοιμώτανε ὁμαδικὰ κάθε οἰκογένεια πάνω στὰ κίλιμια, κάπως βαρειά σκεπασμένοι, τὸν γλυκὸ ὕπνο κάτω ἀπὸ τὴν ἀστροφεγγιὰ ἢ τὴν στρογγυλοφέγγαρη φωτοχυσία μὲ τὸ νανούρισμα τοῦ φλοίσβου τῶν κυμάτων, ποὺ ἀπαλὰ ἐρχόταν νὰ φιλήσουν τὴν ἀμμουδιὰ καὶ νὰ τὴ στολίσουν μὲ τὶς ἄσπρες νταντέλες τους.

Αὐγὴ. Εὐπνημα, φαγὶ καὶ γλέντι καὶ χορὸς ὄλημερις καὶ τὸ δεῖλι ἢ ἀναχώρηση μὲ τὴν ἴδια βιβλικὴ πομπή.

Τρίτο πανηγύρι ἦτανε τὸ πανηγύρι τ' Ἀηγιώργη, ποὺ γινότανε στὶς 23 τ' Ἀπρίλη στὴν περιοχὴ τοῦ παρεκκλησιοῦ του. Ἀπεῖχε 20 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ οἱ προσκυνητὲς πηγαίνανε πεζῆ παίρνοντας, ὅτι χρειαζότανε γιὰ νὰ περάσουνε ὡς τὸ μεσημέρι μετὰ τὴ λειτουργία, ποὺ γινότανε τὴν ἡμέρα κείνη στὸ παρεκκλήσι. Σὰν ἀπέλυε ἡ Ἐκκλησία, στρωνότανε τὰ φαγιά, ποὺ ἀνάμεσά τους φάνταζε τὸ ψητὸ ἀρνί, ποὺ τὸ ἔφερναν ζεστὸ—ζεστὸ ἀπὸ τοὺς φούρνους τοῦ χωριοῦ. Μετὰ τὸ φαγητὸ καὶ τὸ πιτό, ποὺ ἡ ἡμέρα συγχωροῦσε τὴν κάποια κατάχρησή του, ἄρχιζε τὸ γλέντι, τὰ τραγούδια, τὰ ὄργανα—οἱ βιολιτζήδες—κι' ὁ χορὸς.

Ὁ χορὸς ἀνοίγε συνήθως μὲ τὰ τραγούδια τ' Ἀηγιώργη, ποὺ ἦταν δύο τρία κι' εὐτυχῶς μᾶς τὰ διέσωσαν οἱ Ἐξαμιλιώτισσες γρη-οῦλες τῶν Γαλατάδων, τοῦ νέου χωριοῦ στὴν πεδιάδα τῶν Γιαννι-τσῶν, ποὺ ἐγκαταστάθηκαν οἱ περισσότεροὶ ξερριζωμένοι :

Δώδεκα χρόνους δούλευα σ' ἕναν πασσᾶ κοπέλι
 μιὰ Ρωμηοπούλα ἀγάπησα καὶ θέλω νὰ τὴν πάρω
 κι' ἡ Ρωμηοπούλα τ' ἄκουσε σηκώνεται καὶ φεύγει
 καὶ παίρνει δίπλα τὰ βουνὰ καὶ δίπλα τὰ λαγκάδια
 στὸν Ἀηγιώργη ἔτρεξε νὰ πάη νὰ τὴνε πάρη
 —Σῶσε μ' Ἀηγιώργη στεργιανέ, κρύψε μ' αὐτὴ τὴν ὥρα
 νὰ φέρνω λίτρες τὸ κερί καὶ λίτρες τὸ θυμιάμα
 μὲ τὸ βουβαλοτούλουμο νὰ κουβαλῶ τὸ λάδι.
 Ἀνοίξανε τὰ μάρμαρα καὶ κρύψανε τὴν κόρη
 Κι' ὁ Γενητσάρης τ' ἄκουσε, στὸν Ἀηγιώργη τρέχει
 —Σῶσε Ἀηγιώργη στεργιανέ, φανέρωσε τὴν κόρη,
 νὰ φέρνω λίτρες τὸ κερί καὶ λίτρες τὸ θυμιάμα,
 μὲ τὸ βουβαλοτούλουμο νὰ κουβαλῶ τὸ λάδι,
 νὰ βαφτιστῶ στὴν πίστι σου καὶ τ' ὄνομά μου Γιώργης.
 Ἀνοίξανε τὰ μάρμαρα καὶ βγάλανε τὴν κόρη.
 Δὲν εἶδγια ἅγιο χαραμὴ δὲν εἶδγια ἅγιο ψεύτη
 νὰ παραδίν' τὶς χριστιανὲς σὲ Γενητσάρη χέρια.

Πανηγύρια

Χαρακτηριστικό του τραγουδιού αυτού είναι ή βλασφημία κατά του 'Αγίου, γιατί πρόδωσε την 'Ελληνίδα κόρη στο Γενίτσαρο, πράγμα που δείχνει, πώς το 'Εθνικό αίσθημα την μαύρη εκείνη εποχή ήταν ζωντανό και έντονο κ' εύρισκε τρόπους να εκδηλώνεται.

7. 'Αλλά δέν ήταν μόνο τὰ πανηγύρια, που έδιναν την ψυχαγωγία και την τέρψη στους χωρικούς. Οί γάμοι που κρατούσαν μιάν όλόκληρη βδομάδα με τὰ έθιμά τους, τὰ τραγούδια και τὰ γλέντια τους, οί Κυριακάτικοι χοροί στις πλατείες του χωριού (στο Μεσοχώρι, την 'Αγελαριά κλπ.) με την γκάιδα, με τὰ βιολιά ή με τὰ κλαρίνα, ήταν άλλες άφορμές διασκεδάσεων στην μονότονη ζωή του χωριού.

'Εξαιρετική θέση όμως είχαν οί άποκρηές, που δέν ήταν μονάχα τὰ μασκαρέματα, που γινότανε με τις μουσούνες με περίσσια έπιμέλεια καθ' ομάδες, αλλά και οί συγκεντρώσεις συγγενών και φίλων στα μεγάλα σπίτια του χωριού. 'Εκεί από νωρίς, την Κυριακή της Τυρινής το βράδυ, πήγαιναν πρώτα τὰ σινιά, μεγάλα ρηχά ταψιά, ένα, δύο και τρία κάθε οίκογένεια, μέσα στα όποια ήταν άραδιασμένα σε πιάτα σκεπασμένα με το είδικό καπάκι τους τὰ λογιής—λογιής φαγητά μ' άπαραίτητο γλυκό το σαραγλί, τον τυροχαλβή ή τη ψαθούρα (τή γλυκειά πήττα). Κατόπιν έρχότανε ή οίκογένεια όλη μαζί κι' έπαιρνε την ώρισμένη από τον νοικοκύρη του σπιτιού θέση. "Αρχιζε το φαγι, «τό πιοτί» και το γλέντι, που άποκορυφωνότανε με τους χορούς. Τὰ άστεϊα, οί σάτυρες, τὰ κοτσομπουλιά έδιναν κι' έπαιρναν. "Επειτα παραμεριζόταν τὰ σινιά κι' άρχιζε ο γνωστός μιμητικός χορός «Πώς το τρίβουν το πιπέρι του διαόλου οί καλογέροι», που πολλές φορές περνούσε τὰ όρια της εύπρεπείας και μεταβαλλόταν σ' όργανιστικό χορό, κατά τον όποϊον απέβαλαν οί χορευτές κάθε χαλινό στη γλώσσα και τις κινήσεις. «Το καλούσε—όπως έλεγαν—ή μέρα».

'Επισφράγιση του γλεντιού, που διαρκούσε ως το πρωί, ήταν και το χορευτικό τραγούδι σε γοργό ρυθμό συνοδευόμενο από Βακχικές έπιφωνήσεις ω ω ω—ω ω ω ωχ! ένα είδος ευοϊ εύάν των όπαδών του Διονύσου, που ξυπνούσαν άνείπωτα μεράκια :

Πέντε δέκα παπαδιές
κι' άλλες τόσες καλογριές
το μπαμπάκι σκάλιζαν
και μοσκοβοτάνιζαν.
Δίψασαν οί παπαδιές
πλάνταξαν οί καλογριές

Ἄϊντε νὰ πᾶμ' νὰ πιοῦμ' νερό
 κάτω στὸν ἄσπρο ποταμό.
 Βρίσκουν τὸ νερό ζεστό
 τὸ ποτάμι σιγανὸ
 μιὰ π' τὴν ἄλλη λέγανε.

Ἄϊντε νὰ κολυμπήσουμε
 νὰ ξεμπαγιλντίσουμε.
 Βγάλαν τὰ ρασάκια τους
 τὰ πουκαμισάκια τους.

Κι' ὁ ντελί καλόγερος
 πίσω π' ἓναν πλάτανο
 παίρνει τὰ ρασάκια τους
 τὰ πουκαμισάκια τους.

—Βρὲ ντελί καλόγερε
 δὲσ' μας τὰ ρασάκια μας
 τὰ πουκαμισάκια μας
 κι' ὅτι θέλεις κάμε μας.

—Γὼ δὲ θέλω τίποτα
 ἄϊντε νὰ χορέψουμε
 διπλωτὰ τρισκοιλωτὰ (:)
 κι' ὁ καλόγερος μπροστὰ
 κι' οἱ καλογριὲς κοντά!

8. Τὸ Ξαμίλι ἦταν χτισμένο πάνω στὰ ἐρείπια τῆς Λυσιμαχείας, τῆς πόλεως ποὺ ἔκτισεν ὁ Λυσίμαχος, ὁ στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ δὲν μπορεῖ νὰ στηριχθῆ ἡ γνώμη τοῦ Ἀχ. Σαμοθράκη, (Γεωγρ. καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν Θράκης σελ. 388 Ἐξαμίλιον) ὅτι τὸ Ἐξαμίλιον ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ τεῖχος τὸν ἕκτον αἰῶνα, πρῶτα—πρῶτα γιατί δὲν ἀναφέρεται μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ πόλις ἢ κώμη ἀνάμεσα στὶς Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Χερρονήσου, ὅπως ἦταν ἐκεῖ κοντὰ ἡ Πακτύη στὴ Προποντίδα καὶ ἡ Καρδία στὸν Μέλανα Κόλπο. Δεύτερο, δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογηθῆ τὸ ὄνομα Ἐξα—μίλιον τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τοῦ ὁποίου τὸ δεύτερο συνθετικὸ νὰ ἦταν Ρωμαϊκὸ μέτρο μήκους, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἔθνικὸ τους μέτρο τὸ στάδιο. Τρίτο δὲν ἀναφέρεται παρόμοιο τοπωνύμιον οὔτε, ὅταν ὁ Μιλτιάδης τὸ 560 π. Χ. γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς Χερρονήσου ἀπὸ τὶς βαρβαρικὲς ἐπιδρομὲς ἔκτισε τεῖχος 36 σταδίων, ποὺ κατελάμβανε ὅλο τὸ πλάτος τοῦ Ἰσθμοῦ ἀπὸ τὸν Μέλανα Κόλπο ὡς τὴν Προποντίδα (Ἡ-

ροδότου VI 36) ούτε αργότερα όταν ο Λυσιμάχος «καταστρέψας τὴν Καρδίαν καὶ τὴν Πακτύην ἢ διὰ τῆς βίας μετοικήσας τοὺς κατοίκους τῶν ἔκτισε στὸ μέσον τοῦ Ἴσθμοῦ τὴν Λυσιμάχειαν τῷ 309 π. Χ.».

Τὸ πιθανώτερον εἶναι, πῶς μετὰ τὴν καταστροφή τῆς Λυσιμαχείας καὶ μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους δόθηκε στὸ συνοικισμό, ποὺ κτίσθηκε πάνω στὰ ἐρείπια τῆς Μακεδονικῆς πόλεως λόγω τῆς ἀποστάσεως τῶν 6 μιλίων ἀπὸ τὴν μιὰ θάλασσα ὡς τὴν ἄλλη τὸ ὄνομα ἑξαμίλιον (Ἑξαμίλιον—Ξαμίλι).

Ἡ Λυσιμάχεια χρησίμευσε ὡς πρωτεύουσα τοῦ Κράτους τοῦ Λυσιμάχου ἀπὸ τὸ 309—281 π. Χ. ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του στὴ μάχη τοῦ Κύρου πεδίου. Ἡ κατοχὴ τῆς πόλεως, κειμένης σὲ τόσο καίρια θέση, ἀπετέλεσε κατὰ τοὺς ἀγῶνες τῶν διαδόχων καὶ ἐπιγόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ρωμαίων ἕνα ἐκ τῶν κυριωτέρων στόχων ἐκείνων, ποὺ διεκδικοῦσαν τὴν κυριαρχία τῆς Θράκης καὶ ἰδιαίτερα τὴν κατοχὴ τῶν πολυτίμων στενῶν τῆς. Καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ συχνὴ ἀλλαγὴ τοῦ κυριάρχου τῆς.

Ἔτσι ἀφοῦ πέρασε μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Λυσιμάχου στὰ χέρια τοῦ Σελεύκου—ἄλλου στρατηγοῦ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου—μετὰ τὴ δολοφονία του χρησίμευσε πάλι ὡς πρωτεύουσα τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ (280 π. Χ.), ποὺ ἀνακηρύχθηκε βασιλεὺς τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Μετὰ δυὸ χρόνια κυριεύθηκε ἀπὸ τοὺς Γαλάτας κατὰ τὴν ἐπιδρομὴ τους γιὰ νὰ περάσῃ ἀμέσως κατόπι στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ.

Μετὰ τὸ δεύτερο Συριακὸ πόλεμο, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἀντίοχος ὁ Γ' βασιλεὺς τῆς Συρίας συνεκρούσθη μὲ τοὺς Ρωμαίους, ἡ Λυσιμάχεια περιήλθε στὴν ἐξουσία τῶν Σελευκιδῶν κι' ἀπ' αὐτοὺς στὴν κυριαρχία τῶν Πτολεμαίων κι' ὕστερα τῶν Μακεδόνων. Κι' ὅταν ἄρχισε ἡ πάλῃ Μακεδόνων καὶ Ρωμαίων γιὰ τὴν ἐπικράτηση στὸ Βαλκανικὸ χῶρο καὶ οἱ συγκρούσεις διαδεχόταν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, ἡ Λυσιμάχεια κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Θρᾶκες. Ξανακτίσθηκεν ὅμως τὸ 196 π. Χ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Περγᾶμου Ἄτταλον τὸν Α', ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ 50 χρόνια κατεστράφηκεν ὀριστικά.

Ἐπάνω στὰ ἐρείπια τῆς κατεστραμμένης πόλεως κτίσθηκε πιθανῶς τὸ Ἑξαμίλιον, ὅπως γράφουμε παραπάνω. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ βρίσκουμε στὸ χρονικὸ τοῦ Προκοπίου «Περὶ κτισμάτων» ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἐπισκευὴ τοῦ τείχους ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸ κι' αργότερα, τὸν δέκατον αἰῶνα ὡς ἔδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν Μητροπολίτη Ἡρακλείας.

Ἄλλ' ἂν ἡ Ἱστορία δέν τὸ μνημονεύει πιά, ὅμως ὑπῆρχε καὶ ζοῦσε καὶ ἤκμαζε ἀμιγῆς Ἑλληνικὸ, καὶ διατηροῦσε στὸ πέρασμα τῶσων αἰῶνων τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ του.

9. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τὸ Ξαμίλι δὲν ἔπαθε τίποτε κατὰ τὶς διηγήσεις τῆς γιαγιάς τοῦ γράφοντος, Γιαννούλας, ποὺ ἦταν τότε κορίτσι 19—26 ἐτῶν. Εἶχε γεννηθῆ τὸ 1802 καὶ πέθανε τὸ 1909 σὲ ἡλικία 107 χρονῶν.

Κατὰ τὸ Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1828 κινήθηκαν μόνο τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, ποὺ πέρασαν γιὰ νὰ πᾶνε πρὸς τὴν Ἀδριανούπολη χωρὶς νὰ πειράξουν κανένα.

Τὸ 1833 ἐπέτυχεν ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας τὴν ἔκδοση φερμανίου τοῦ Σουλτάνου γιὰ τὸ χτίσιμο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, πάνω ἀπὸ τὴν κεντρικὴ πόρτα τοῦ ὁποίου σωζότανε μαρμαρίνη πλάκα μὲ τὴν ἐπιγραφή τῆς χρονολογίας τῆς κτίσεως, τὸ 1833.

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο τοῦ 1853—54, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι σύμμαχοι τῶν Τούρκων, ὅταν μετέβαλαν σὲ ὀρμητήριο τὴν Χερρόνησο ἀποβιβάζοντας τοὺς στρατοὺς των γιὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσουν κατὰ τῶν Ρώσων στὴ Μολδοβλαχία, κατεσκεύασαν ὄχυρωματικὰ ἔργα ἀπὸ τὴ μιὰ θάλασσα ὡς στὴν ἄλλη καὶ ἰδιαίτερα ὠχύρωσαν τοὺς λόφους τοῦ Πλαγιαριοῦ (Τουρκ. Μπουλαῖρ) μὲ φρούρια γνωστὰ ὡς τώρα ὡς «ντάμπιες». Γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν ὄχυρωματικῶν αὐτῶν ἔργων δούλεψαν «ἀγγαρεῖα» οἱ Ἑξαμιλιῶτες καὶ πολλοὶ βρῆκαν τὸ θάνατο ἀπὸ τὴ χολέρα, ποὺ μᾶστιζε τοὺς ξένους στρατοὺς.

Κατὰ τὸ Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1877—78, ποὺ ἔμεινε σπουδαία χρονολογία γιὰ τὸ χωριό, γιατί ἦταν ἓνα σταθερὸ χρονικὸ ὄριο γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν γεγονότων καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἡλικίας τῶν χωριανῶν «γεννήθηκε δυὸ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τῆς Ρωσίας τὸν καιρό», ἔλεγαν, οἱ Ρῶσοι κάθησαν ὀκτῶ μῆνες περίπου κι' ἄφησαν ζωηρὲς ἐντυπώσεις καλῆς συμπεριφορᾶς. Ἀναφερότανε ὀνόματα στρατηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ποὺ ἔδειξαν ἰδιαίτερη εὐμένεια στὸ χωριὸ καὶ χάρισαν χρήματα ἢ εἰκόνες στὴ μοναδικὴ ἐκκλησία του.

Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897 πέρασε μὲ ἄγριες ἐπιτάξεις ζῶων καὶ σιτηρῶν καὶ βαρεῖες ἀγγαρεῖες. Τὸ Σύνταγμα (τὸ «Χουριέτ» ὅπως τὸ ὠνόμασαν, δηλαδὴ «ἐλευθερία!») ἔδωκε γιὰ λίγο καιρὸ τὴν ἐλπίδα μιᾶς φιλελεύθερης διοικήσεως, ποὺ διαψεύσθηκε γρήγορα. Ὁ τρομερὸς Βαλῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπὸ τοὺς πιὸ σωβινιστῆς νεοτούρκους μὲ τὴν μέθοδο τοῦ χαρακτηρισμοῦ ὡς ὑπόπτων ἐπαναστατικῆς κινήσεως κατὰ τοῦ καθεστώτος τῶν προϋχόντων, τῶν δασκάλων, τῶν παπάδων, ποὺ συχνὰ καλοῦνται στὴν Καλλιπὸλη νὰ ἐξετασθοῦν, οἱ Λαζοὶ—ἐνοπλὰ ἄτακτα σώματα—οἱ ὁποῖοι ἐρήμαζαν, ἔκλεβαν καὶ σκότωναν ἀκόμα, δημιούργησε μιὰ κατάσταση ἀφόρητη, ὥστε πολλοὶ ἄρχισαν νὰ σκέπτονται, πῶς νὰ ἐκπατρι-

σθούν καταφεύγοντας πρόσφυγες στην Ελλάδα. Ήταν η πρώτη εφαρμογή του καταχθονίου σχεδίου να ξεριζώσουν τον Έλληνισμό από τις πανάρχαιες εστίες του.

Την κατάσταση αυτή ήρθαν προσωρινά να σταματήσουν οι Βαλκανικοί πόλεμοι. Οί επανειλημμένες ήττες των Τούρκων και η άλωση της Άδριανουπόλεως υπό των Βουλγάρων έφεραν αυτούς στη Τσατάλτζα προς Β και στο Πλαγιάρι προς Ν.

Ο βουλγαρικός στρατός έφτασε στο Ξαμίλι, αλλά δεν μπόρεσε να περάσει τα όχυρά και να καταλάβει την Καλλιπολη και τα στενά.

Αφοῦ πέρασε τον χειμώνα του 1912—13, μετά την κήρυξη του Έλληνοβουλγαρικού πολέμου και τις ήττες του στο Κιλκίς, το Λαχανά κ. ά. έγκατέλειψε τη Θράκη.

Η άναχώρηση των Βουλγάρων έσήμανε την άρχή νέων δεινών για τον Έλληνισμό της Θράκης και ιδιαίτερα της Χερρονήσου. Ο πρώτος πανευρωπαϊκός πόλεμος 1914—18 έχειροτέρευσε την κατάσταση.

Η προσβολή των Στενών από το στόλο των συμμάχων, οί βομβαρδισμοί, η είσοδος υποβρυχίων στην Προποντίδα, οί μάχες στην άκρη της Χερρονήσου, έδωκαν τά προσχήματα για την έξόντωση των Έλλήνων. Άρχισε η μεταφορά τους στα βάθη της Μικράς Άσίας. Το Ξαμίλι μετεφέρθηκε σ' ένα χωριό Τουρκόφωνων Έλλήνων, τά Κουπλιά, όπου άπεδεκατίσθηκεν από την πείνα, τη δυστυχία και τά μολυσμένα νερά της περιοχής. Από τους τρεις χιλιάδες κατοίκους μόλις σώθηκαν οί έπτακόσιοι για να γυρίσουν έρειπια σωματικά, ψυχικά και ήθικά στο έρειπωμένο χωριό τους μετά τον πόλεμο, το 1919. Έκει βρήκαν θρονιασμένη την έλευθερία, που έφεραν οί Έλληνικοί Σταυραητοί και άρχισαν τη νέα ζωή τους.

Δυό χρόνια είχαν περάσει, ξανάβρισαν πάλι τά πρώτα άνθη των έλπίδων πάνω στα χαλάσματα, άρχισε να γελάη πάλι το μαρμαμένο χείλι των χωρικών.

Άλλ' η πρόσκαιρη αυτή εὔτυχία έπρόκειτο να μη βαστάξη πολύ, της Μικρασιατικής καταστροφής ο τραγικός επίλογος ήταν γραφτό να παιχθῆ στα ιερά χώματα της μαρτυρικής Θράκης. Τον Νοέμβριο του 1922 έπιβιβαζόταν στον κόλπο του Ξηροῦ πάνω σ' ένα έπίτακτο πλοίο θλιβερή πομπή, όσοι είχαν άπομείνει, για το άγνωστο.

Σκόρπισαν στην Άψαλο της Έδέσσης, στους Γαλατάδες των Γιαννιτσών και στα περίχωρα του Λαγκαδά. Έκει σβύνουν οί παλιές γενιές με τη νοσταλγία και τον καῦμό της χαμένης Πατρίδος κι' έκει φυτρώνουν, σαν από τη στάχτη, οί νέοι μ' αίσιοδοξίαν για το μέλλον. Είναι η Μοίρα του Έθνους, στο όποιον άνήκουν.

Κομοτινή Ιούνιος 1956.

Γ. ΜΑΜΕΛΗΣ

*Κιουπλιά = παλαιό χριστιανορθόδοξο κεφαλοχώρι στην περιοχή της Προύσας

